

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КУШНІР ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.72

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ОСОБИ НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ ТА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИМ
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Камінська Наталія Василівна,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри конституційного права та прав людини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук

Гультай Михайло Мирославович,

Конституційний Суд України, суддя

кандидат юридичних наук, професор

Олійник Анатолій Юхимович,

Київський національний університет технологій та дизайну,

професор кафедри приватного та публічного права

факультету підприємництва та права

Захист відбудеться «25» червня 2018 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «25» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з демократичних свобод людини і громадянина в Україні є право особи на публічну інформацію. Доступ кожного до інформації про діяльність органів і посадових осіб державної влади, місцевого самоврядування сприяє реалізації контролю громадянського суспільства за їх діяльністю, є засобом протидії корупції, забезпечує можливість особі задовольняти її суспільні та індивідуальні інтереси. В умовах демократичних реформ органів публічної влади в Україні спостерігається підвищена увага до названих проблем з боку міжнародної спільноти, зростає потреба в дослідженні національного законодавства, що регулює доступ до публічної інформації. Важливе значення належить парламентському контролю з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Уповноваженого з прав людини, омбудсман) щодо доступу до публічної інформації.

Серед конституційно закріплених основних прав та свобод людини право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію у будь-який спосіб на свій вибір передбачає і право фізичної особи на доступ до публічної інформації. Регламентація Конституцією України (ст. 34) лише загальних ознак права на доступ до публічної інформації потребує наукового осмислення, рекомендацій щодо його конкретизації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р., який деталізує конституційні положення, врегульовує механізм реалізації названого права, однак не в повній мірі відповідає сучасним вимогам забезпечення його реалізації.

При аналізі наукових досліджень у галузі конституційного права виникають питання щодо поняття, змісту, гарантій реалізації особи права на доступ до публічної інформації; контролю за його забезпеченням з боку парламенту та інших органів влади, громадськості; міжнародних стандартів забезпечення омбудсманом права особи на доступ до публічної інформації; удосконалення відповідальності за порушення законодавства про доступ до публічної інформації. Потреба наукових досліджень саме конституційного права особи на доступ до публічної інформації, пропозиція висновків і рекомендацій визначають завдання подальшого дослідження його реалізації і забезпечення.

Дана проблема має багато напрямів і аспектів вивчення, деякі її складові досліджувалися філософами, науковцями-теоретиками права, фахівцями конституційного, муніципального, адміністративного, цивільного та інших галузей права. Теоретичну базу порушеної проблеми становлять праці філософів, теоретиків права, політологів, соціологів, фахівців інших галузей права: М.О. Баймуратова, О.В. Батанова, Ю.М. Бисаги, С.К. Бостана, М.М. Гультая, С.Д. Гусарева, К.К. Жоля, Б.В.Калиновського, Н.В. Камінської, В.В. Копейчикова, Л.Р.Наливайко, О.В.Скрипнюка, О.Д. Тихомирова, Ю.С. Шемшученка й ін. Поняття суб'єктивних прав, їх зміст і види, гарантії реалізації та забезпечення, правовий статус Уповноваженого з прав людини розглядали В.В. Букач, К.Г. Волинка, А.З. Георгіца, С.Г. Грицкевич, В.О. Демиденко, О.А. Дубров, К.О. Закоморна, Л.І. Капінус, Н.І. Карпачова, А.М. Колодій, С.А. Косінов, Т.А. Костецька, В.В. Лутковська, А.І. Марущак, О.В. Марцеляк, А.Ю. Олійник,

А.А. Письменицький, В.Ф. Погорілко, Є.П. Теплюк, В.Л. Федоренко, А.Є. Шевченко й ін.

Незважаючи на здобутки у вивченні права особи на доступ до публічної інформації, залишається ряд питань, які не досліджені і потребують подальших розробок, формулювання теоретичних висновків і практичних рекомендацій щодо усунення суперечок про поняття, зміст, гарантії реалізації даного права, удосконалення механізму його забезпечення Уповноваженим з прав людини. Це і зумовило актуальність обрання теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018-2020 рр., затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р., протокол № 28. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 листопада 2015 р., протокол № 22.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у формулюванні висновків і рекомендацій щодо удосконалення реалізації конституційного права особи на доступ до публічної інформації, його забезпечення Уповноваженим з прав людини в Україні. Визначена мета зумовила постановку і розв'язання наступних *задач*:

- систематизувати доктринальні джерела конституційного права особи на доступ до публічної інформації;
- проаналізувати нормативно-правові джерела конституційного права особи на доступ до публічної інформації;
- обґрунтувати використання відповідних методів та методологічних підходів дослідження права особи на доступ до публічної інформації;
- розкрити поняття та ознаки конституційного права особи на доступ до публічної інформації;
- з'ясувати зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації;
- визначити поняття і види гарантій конституційного права особи на доступ до публічної інформації, значення Уповноваженого з прав людини в Україні у системі таких гарантій;
- розкрити зміст забезпечення Уповноваженим з прав людини права особи на доступ до публічної інформації, створення умов для реалізації, захисту й охорони, його поновлення в Україні, інших державах;

– сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства і практики забезпечення Уповноваженим з прав людини в Україні конституційного права особи на доступ до публічної інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації особистих прав та свобод в Україні.

Предметом дослідження є конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Методи дослідження обрані з урахуванням специфіки мети і задач, об'єкта і предмета дослідження. У роботі використано системний підхід, який ґрунтується на поєднанні діалектичного методу наукового пізнання конституційно-правових явищ і процесів, а також загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Усі вони були застосовані у взаємозв'язку, що сприяло досягненню всебічності, повноти й об'єктивності наукових пошуків, конкретності, обґрунтованості й узгодженості сформульованих висновків. *Історико-правовий метод* (підрозділ 1.1) допоміг дослідити генезу права особи на доступ до публічної інформації. *Порівняльно-правовий метод* дав можливість проаналізувати конституційно-правове забезпечення цього права на різних етапах його розвитку, дослідити його зміст і механізм реалізації в інших країнах світу, сформулювати міжнародні стандарти забезпечення омбудсманом досліджуваного права (підрозділи 1.1; 1.2, 3.3). За допомогою *методу опитування* вивчено поняття, зміст та гарантії реалізації стан забезпечення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації. *Статистичний метод* використовувався під час аналізу результатів опитування (підрозділи 2.2; 2.3, 3.2). *Системно-структурний метод* застосовано для класифікації гарантій реалізації конституційного права на доступ до публічної інформації та характеристики елементів його забезпечення Уповноваженим з прав людини (підрозділи 2.4; 3.2; 3.3). За допомогою *логіко-юридичного методу* опрацьовано поняття та зміст забезпечення даного права (підрозділи 2.1; 3.1), *прогностичного і методу моделювання* – розроблено пропозиції з удосконалення законодавства у цій сфері. Важливе місце відведено *методам діалектичного пізнання*: аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації конституційно-правових явищ і процесів (підрозділ 2.1).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 100 респондентів, з яких 20 % – працівники Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 80 % – студенти Національної академії внутрішніх справ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на рівні одного з перших дисертаційних досліджень розроблено поняття і зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації, гарантії його забезпечення Уповноваженим з прав людини в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень, зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення конституційного права особи на доступ до публічної інформації як закріпленої нормами конституції, деталізоване у законах з урахуванням міжнародно-правових стандартів, можливості особи

отримувати інформацію, що є зафіксованою на матеріальних носіях або відображена в електронному вигляді, від розпорядників, які володіють чи зобов'язані володіти нею відповідно до чинного законодавства;

– запропоновано запровадження інституту Інформаційного комісара України, закріпивши його правовий статус на конституційному рівні як незалежного від гілок влади органу, який має здійснювати державний контроль за дотриманням конституційного права на доступ до публічної інформації та права на захист персональних даних;

– обґрунтовано поняття забезпечення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації як закріпленої Конституцією і законодавством України з урахуванням міжнародно-правових стандартів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (внутрішньої і зовнішньої), спрямованої на створення сприятливих умов для реалізації цього права, його охорону, захист та сприяння поновленню у випадку його порушення, з метою здійснення належного парламентського контролю за додержанням законності і правопорядку в процесі його реалізації.

– доведено доцільність розробки концепції інформаційного суверенітету держави як системоутворюючої політико-правової категорії, комплексу ідей і теорій, на основі яких розглядається суверенне виключне право Українського народу відповідно до Конституції України і законодавства України, з урахування міжнародно-правових стандартів самостійно і незалежно, гарантуючи баланс інтересів особи, суспільства і держави, визначати пріоритетні напрями внутрішньої і зовнішньої національної інформаційної політики, формувати і розпоряджатися власними інформаційними ресурсами, національним інформаційним простором, забезпечувати його безпеку й інтеграцію у міжнародний інформаційний простір;

удосконалено:

– методологічний інструментарій дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації, що ґрунтується на системному підході, на основі діалектичного методу пізнання із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів вивчення конституційно-правових норм і правовідносин;

– зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації як системи потреб та інтересів особи, що закріплені нормами конституції і законів з урахуванням міжнародно-правових стандартів, отримання публічної інформації завдяки її систематичному та оперативному оприлюдненню чи за запитом, а також можливостей користування нею на власний розсуд;

– форми впливу Уповноваженого з прав людини, окрім його актів реагування (конституційного подання та подання) на посадових осіб, що порушили конституційне право особи на доступ до публічної інформації: оприлюднення заяв, звернень Уповноваженого з прав людини, надсилання відкритих листів до відповідних органів влади та їх посадових осіб;

– конституційно-правове забезпечення права особи на доступ до публічної інформації, зокрема, запропоновано внести зміни до ст. 32, 34 Конституції України, а також доповнення до ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації»;

дістало подальший розвиток:

– термінологічна складова поняття гарантії конституційного права особи на доступ до публічної інформації, що розглядаються як закріплені законодавством України з урахуванням міжнародно-правових стандартів умови і засоби, за допомогою яких забезпечується вільний доступ особи до публічної інформації в процесі її збирання, зберігання, використання і поширення;

– виокремлення таких різновидів омбудсманів: національних, наднаціональних і міжнародних, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації права особи на доступ до публічної інформації;

– елементи змісту діяльності Уповноваженого з прав людини при створенні сприятливих умов для реалізації досліджуваного права, його охороні від правопорушень, захисті та поновленні, відшкодуванні заподіяної шкоди;

– пропозиція щодо надання Уповноваженому з прав людини права законодавчої ініціативи, повноважень щодо внесення подань обов'язкового характеру з метою ефективного відновлення права на доступ до публічної інформації, накладення стягнення у вигляді штрафу на суб'єктів, які порушили право на доступ до публічної інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні пропозиції, висновки та практичні рекомендації впроваджено в:

– *правотворчу діяльність* – при розробці проектів змін і доповнень до законів, підзаконних нормативно-правових актів з питань реалізації конституційного права особи на доступ до публічної інформації;

– *освітній процес* – при підготовці навчальних програм, лекцій, методичних матеріалів, підручників і навчальних посібників, при проведенні занять з конституційного права, муніципального права, забезпечення прав людини у професійній діяльності, підготовці (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 1 лютого 2018 р.);

– *науково-дослідну діяльність* – зокрема, при подальшому вивченні конституційного права особи на доступ до публічної інформації, застосування Уповноваженим з прав людини передбачених законом повноважень, функцій, форм і методів діяльності при забезпеченні даного права;

– *правозастосовну, правовиховну та правороз'яснювальну діяльність* – з метою попередження і припинення порушень конституційного права особи на доступ до публічної інформації, а також при сприянні відновлення порушеного даного права (акт Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 2 лютого 2018 р.).

Апробація матеріалів дослідження. Основні положення й висновки роботи доповідались на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, тренінгах і семінарах, зокрема: «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 13-14 березня 2015 р.); «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.); «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 25-26 грудня 2015 р.); «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 15-16 січня 2016 р.); «FOI250:

Відзначення 250ї річниці права доступу до інформації та подальше зміцнення всіх національних систем країн східного партнерства» (м. Київ, 21-22 вересня 2016 р.); «День права знати: забезпечення доступу до публічної інформації» (м. Київ, 28 вересня 2017 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ 31 жовтня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 12 наукових працях, з яких п'ять статей у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна – у зарубіжному науковому виданні (Республіка Молдова), шість доповідей і повідомлень на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура та обсяг дисертації визначена метою і задачами дослідження. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, списку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (275 найменувань – на 31 сторінці) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок, з них основного тексту – 205 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета й задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація матеріалів дисертації, публікації, структура та обсяг дисертації.

Розділ 1. «Джерела і методологія дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації» складається з трьох підрозділів, присвячених стану науково-теоретичних досліджень та генезі права особи на доступ до публічної інформації, його нормативно-правовим джерелам і методології дослідження.

У *підрозділі 1.1 «Історіографія дослідження права особи на доступ до публічної інформації»* ґрунтовно вивчено існуючі наукові здобутки у даній сфері, способи передачі інформації та їх еволюційний розвиток. Так, стародавні люди спілкувалися за допомогою окремих звуків, згодом виникла потреба у передачі інформації за допомогою піктографії (через зображення подій чи предметів умовними знаками, схемами, малюнками за відсутності єдності мовної культури), єгипетських ієрогліфів, алфавітного листування тощо. У сучасних умовах існує достатньо значний обсяг джерел інформації (писемність, телефон, телеграф, радіо, телебачення, кіно, Інтернет), тому різноманіття способів передачі інформації спонукало потребу законодавчого закріплення свободи слова і друку, інформації та доступу до інформації.

Політико-правові погляди на суспільство, державу, право, права людини, публічну інформацію у стародавньому Китаї були викладені в працях Конфуція («Лунь юй», «Бесіди і висловлювання»), у стародавній Греції – Платона («Політика», «Держава», «Закони»), Аристотеля (трактати «Політика», «Етика», «Риторика»), римського філософа Цицерона («Про державу», «Про закони», «Про зобов'язання»), мислителів періодів Відродження, Реформації, Просвітництва.

Відзначено, що з розвитком науково-технічного прогресу стало можливим невербальне, віддалене спілкування за допомогою передачі інформації комунікаційними засобами. У поле зору сучасних науковців поступово потрапили якісно нові категорії (інформаційна сфера, право на інформацію, публічна інформація, захист персональних даних, права людини онлайн, інформаційна безпека, кіберзагрози і т.д.), що потребують ґрунтовного вивчення, і очевидними є здобутки сучасних вітчизняних й іноземних дослідників у цій сфері (М. Бем, Дж. Голдсміт, І. Забара, Н. Камінська, К. Калюжний, О. Кирилюк, М. Кіттіманн, В. Кляйнвехтер, Т. Костецька, Д. Котляр, Й. Курбаліі, А. Марущак, А. Пазюк, П. Поланскі, К. Полетило Д. Пост, Дж. Райденберг, Є. Теплюк, А. Туці, В. Шапіро, К. Шахбазян, П. Шварц та ін.). Не дивлячись на увагу до права на інформацію, інформаційні правовідносини, що відзначаються міжгалузевим характером, лише у декількох працях акцентується на порушеній нами проблематиці. Йдеться, зокрема, про дисертаційне дослідження О. Нестеренко «Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект» (Харків, 2008), де не розкрито забезпечення права особи на доступ до публічної інформації Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, а також особливості реалізації Закону України «Про доступ до публічної інформації» 2011 р. Слід підкреслити і серію праць Є. Теплюка про судовий захист права на доступ до публічної інформації, інформаційну відкритість публічної влади тощо.

Таким чином, наше дослідження є фактично новаторським, доповнює і деталізує існуючі праці з конституційного та інформаційного права.

Підрозділ 1.2 «Нормативно-правові джерела конституційного права особи на доступ до публічної інформації» присвячено аналізу системи правових джерел, що закріплюють норми міжнародного права і національного законодавства України про можливі і необхідні варіанти поведінки особи щодо реалізації конституційного права на доступ до публічної інформації.

Висловлюється думка, що нормативно-правові джерела у цій сфері можуть бути згрупованими за різними критеріями, зокрема, залежно від: 1) джерела, в яких закріплюються правові положення стосовно доступу особи до публічної інформації: а) нормативно-правові акти; б) нормативні договори; в) правові звичаї; г) правова доктрина; ґ) судова практика; 2) за юридичною силою нормативно правового акта виділяють норми, що містяться в: а) конституції; б) законах; в) актах Президента України; г) актах Кабінету Міністрів України; ґ) актах центральних і місцевих органів виконавчої влади; д) актах органів і посадових осіб місцевого самоврядування; 3) актах міжнародного чи наднаціонального характеру; 4) інших актах.

Вказується, що право особи на доступ до публічної інформації закріплено нормами міжнародного права, серед яких пропонуємо виділити універсальні та європейські регіональні міжнародно-правові акти. До перших відносяться Загальна декларація прав людини 1948 р.; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р.; Конвенція ООН «Про доступ до інформації, участі громадськості в процесі вироблення рішень та доступу до правосуддя в питаннях, коли йдеться про захист довкілля» 1998 р. тощо. Серед регіональних міжнародно-правових актів, які закріплюють досліджуване право, – Конвенція Ради Європи «Про захист прав

людини і основоположних свобод» 1950 р.; Конвенція Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» 1981 р.; Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи: «Про доступ до інформації, яка знаходиться в розпорядженні державних органів» 1981 р., «Про доступ до офіційних документів» 2002 р. тощо.

Серед норм національного права і законодавства, що регулюють і конкретизують право особи на доступ до публічної інформації, можна відзначити ті, які містяться у Конституції України, законах України, підзаконних нормативно-правових актах. Відповідно до Конституції України (ст. 32, 34, 50) кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Деталізуються положення Конституції України окремими законами України: «Про інформацію» 1992 р.; «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» 1992 р.; «Про телебачення і радіомовлення» 1993 р.; «Про державну таємницю» 1994 р.; «Про інформаційні агентства» 1995 р.; «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» 1997 р.; «Про захист персональних даних» 2010 р.; «Про доступ до публічної інформації» 2011 р.; «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» 2014 р.; «Про відкритість використання публічних коштів» 2015 р. та ін. Самостійну групу нормативно-правових джерел конституційного права на доступ до публічної інформації складають постанови Уряду України, накази Міністерства юстиції України; Міністерства закордонних справ України; Національного агентства України з питань державної служби і т.д. У результаті проведеного аналізу запропоновано внести ряд змін і доповнень до Конституції та законів України, підзаконних нормативно-правових актів.

У підрозділі 1.3 «Методологія дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації» розкрито систему загальних підходів, принципів і методів, на основі яких досліджено поняття названого права, його місце в системі особистих прав і свобод, зміст, гарантії реалізації і забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Метод пізнання конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це загальні і спеціальні засоби і способи, за допомогою яких були проаналізовані доктринальні і нормативно-правові джерела дослідження даного права. Такими загальними методами дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації є: діалектичний; соціологічний; історичний; формально-логічний; системного аналізу; структурно-функціональний та ін. Водночас спеціальними методами дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації є: формально-юридичний; герменевтичний; правової семіотики; порівняльно-правовий; правового моделювання; правового прогнозування тощо.

Розділ 2. «Правова природа конституційного права особи на доступ до публічної інформації та система його конституційних гарантій» включає три підрозділи, охоплює питання, пов'язані із з'ясуванням сутності конституційного права особи на доступ до публічної інформації, його змісту та системи конституційних гарантій права особи на доступ до публічної інформації.

У підрозділі 2.1 «Поняття та ознаки конституційного права особи на доступ до публічної інформації» обґрунтовано авторський підхід до визначення права особи на доступ до публічної інформації. Це закріплена нормами конституції, деталізована у законах з урахуванням міжнародно-правових стандартів, можливість особи отримувати інформацію, що є зафіксованою на матеріальних носіях або відображена в електронному вигляді, від розпорядників, які володіють чи зобов'язані володіти нею відповідно до чинного законодавства.

Виокремлено такі ознаки права особи на доступ до публічної інформації: можливість особи вільно збирати, отримувати, використовувати і поширювати публічну інформацію усно або письмово або в інший спосіб на свій вибір; закріплення такої можливості нормами конституції та законів України, міжнародного права; інформація має бути зафіксованою на будь-якому носії; знаходиться у фізичному володінні суб'єктів владних повноважень або якою вони зобов'язані володіти; знаходиться у володінні інших розпорядників публічної інформації відповідно до законодавства України;

Аналіз Закону України «Про доступ до публічної інформації» (ст. 12) дозволяє віднести до суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації: 1) запитувачів інформації: фізичні; юридичні особи; громадські об'єднання без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень; 2) розпорядників інформації; 3) структурний підрозділ або відповідальну особу з питань запитів на інформацію розпорядників інформації. Враховуючи предмет дослідження, зосереджено увагу на вивченні не усіх суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації, а лише фізичних осіб як одного з видів запитувачів і розпорядників інформації.

Підрозділ 2.2 «Зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації» присвячено аналізу природи і сутнісних змістовних характеристик даної категорії. Так, з-поміж ознак змісту конституційного права особи на доступ до публічної інформації підкреслено такі: закріплення змісту названого права нормами Конституції та законів України, нормами міжнародного права; система можливостей особи; отримання публічної інформації шляхом систематичного та оперативного її оприлюднення; надання інформації за запитом на інформацію.

За структурою елементи змісту досліджуваного права зумовлюють виокремлення наступних можливостей: 1) отримувати публічну інформацію: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на інформаційних стендах; іншим способом та звертатися з запитом на інформацію; 2) вимагати від розпорядників інформації оприлюднювати публічну інформацію та надавати її за запитом; 3) користуватися соціальним благом вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати публічну інформацію; 4) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації (спеціальних органів і посадових осіб) до керівника розпорядника, вищого органу або суду.

У підрозділі 2.3 «Система гарантій конституційного права особи на доступ до публічної інформації» викладено різноманітні підходи до розуміння та класифікації гарантій конституційного права особи на доступ до публічної інформації. Пропонується залежно від змістовного наповнення гарантій та видів суспільної діяльності їх поділяти на загально-соціальні (політичні, економічні,

соціальні, духовні, ідеологічні тощо) й спеціально-юридичні (нормативні й організаційні). Наприклад, нормативні гарантії реалізації конституційного права особи на доступ до публічної інформації закріплюються нормами міжнародного права, що містяться в міжнародних угодах, правових актах міжнародних організацій, їх органів, включаючи судові. Серед національних гарантій виділяють конституційні – містяться в Конституції України і деталізуються в законах України, а також галузеві, підзаконні нормативні та індивідуальні правові акти. У свою чергу, організаційними гарантіями досліджуваного права є діяльність Уповноваженого з прав людини, Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Підкреслюється, що реалізація вільного доступу до публічної інформації гарантується Законом України «Про доступ до публічної інформації» 2011 р. Тут закріплено, що вільний доступ до публічної інформації гарантується: 1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом; 2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє; 3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації; 4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством; 5) здійсненням парламентського, громадського і державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації; 6) юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Розділ 3. «Забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації» складається з трьох підрозділів, присвячених визначенню поняття і змісту забезпечення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації, створенню умов для реалізації, захисту й охорони ним даного права в Україні, а також вивченню відповідного зарубіжного досвіду його забезпечення омбудсманом.

У підрозділі 3.1 «Поняття і зміст забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини права особи на доступ до публічної інформації» зазначено, що з огляду на існування різних позицій авторів про поняття та елементи змісту діяльності Уповноваженого з прав людини щодо забезпечення конституційних прав людини і громадянина, включаючи і досліджуване право, автором запропоновано власне визначення забезпечення конституційного права особи про доступ до публічної інформації Уповноваженим з прав людини в Україні.

Зміст такої діяльності включає низку елементів: сприяння створенню належних умов для реалізації названого права; його охорону і захист; сприяння поновленню у разі порушення. Розкрито механізм забезпечення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації в Україні.

У підрозділі 3.2 «Створення умов для реалізації, захисту й охорони Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини конституційного права

особи на доступ до публічної інформації» зазначається, що Уповноважений реалізує свої повноваження, функції, форми і методи діяльності при здійсненні парламентського контролю за дотриманням конституційного права людини на доступ до інформації з метою: 1) запобігання порушенням названого права; 2) сприяння приведенню законодавства України щодо даного права у відповідність з Конституцією України, міжнародно-правовими стандартами у цій сфері; 3) запобігання дискримінації щодо його реалізації; 4) сприяння правовій інформованості населення щодо цього права; 5) притягнення до відповідальності осіб за порушення відповідного законодавства.

Для створення сприятливих умов забезпечення реалізації права особи на доступ до публічної інформації Уповноважений з прав людини використовує організаційні і правові форми своєї діяльності. Так, з-поміж організаційних форм обґрунтовано виокремлення розгляду звернень осіб (скарги) та їх індивідуальний прийом; зустрічі з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій; участь у засіданнях органів державної влади, колегії прокуратури України та інших органів; відвідування органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, участь у їх засіданнях; відвідування місць тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установ відбування покарань та примусового лікування і перевиховання; участь у судових засіданнях; участь у науково-практичних конференціях; організацію та проведення заходів з навчання державних службовців та інших категорій громадян, проведення прес-конференцій та надання інтерв'ю.

У підрозділі 3.3 *«Зарубіжний досвід забезпечення омбудсменом права на доступ до публічної інформації та перспективи удосконалення національного законодавства України у даній сфері»* розглядаються закономірності забезпечення омбудсменом права на доступ до публічної інформації у низці зарубіжних держав. З 90-х рр. XX ст. омбудсмани були утворені в пострадянських країнах (Російській Федерації, Україні, Республіці Білорусь, Республіці Молдова, країнах Прибалтики, Закавказзя, Середньої Азії). Не дивлячись на різні назви: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, в Швеції, Фінляндії, Данії – омбудсман, в Литві – контролер сейму, в Узбекистані – Уповноважений Олій Мажлиса, в Республіці Молдова – парламентський адвокат, в Грузії – Народний захисник Грузії, в Польщі – речник громадянських справ, в Іспанії, ПАР – захисник народу, у Франції – посередник Французької Республіки, у Греції – захисник громадян. Для них переважно характерний обов'язок забезпечувати право людини на інформацію (включаючи доступ особи до публічної інформації).

Крім національних омбудсманів, запроваджено аналогічні інституції наднаціонального (Європейський уповноважений з прав людини або Європейський омбудсмен) і міжнародного (Верховний комісар ООН з прав людини) рівнів. Наприклад, Європейський омбудсмен уповноважений приймати та розглядати скарги від громадян і резидентів ЄС на адміністративні порушення в інституціях ЄС. А у контексті євроінтеграційних процесів України, виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Україною 2014 р., досвід роботи даної інституції потребує

подальшого вивчення. Підкреслено необхідність удосконалення національного законодавства України в частині імплементації міжнародно-правових стандартів у даній сфері, підвищення ефективності роботи Уповноваженого з прав людини в Україні, реалізації, захисту й охорони конституційного права особи на доступ до публічної інформації.

У процесі здійснення парламентського контролю за дотриманням права особи на доступ до публічної інформації актуалізувалась необхідність створення нового органу держави з питань контролю за дотриманням цього права. Доцільно з урахуванням позитивної європейської практики запровадити інститут Інформаційного комісара з питань дотримання прав на доступ до публічної інформації та захисту персональних даних.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, суть якого полягає у формулюванні висновків і рекомендацій щодо удосконалення реалізації конституційного права особи на доступ до публічної інформації, його забезпечення Уповноваженим з прав людини в Україні. Найбільш важливими є такі:

1. За різними критеріями класифікації наукові джерела дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації можна групувати на такі види: 1) за історичними періодами виникнення джерел: праці вчених стародавнього світу, середньовіччя, новітнього часу щодо доступу до інформації; праці вчених країн світу, включаючи Україну та інші пострадянські держави; 2) залежно від назви наукової праці: трактати, діалоги, монографії, підручники, посібники, наукові коментарі, статті, доповіді, тези тощо; 3) залежно від напрямів дослідження розрізняють наукові джерела, в яких: розмежовані поняття об'єктивного і суб'єктивного права, відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом; проводиться аналіз змісту суб'єктивного права і конституційного права на доступ до публічної інформації; пропонуються гарантії реалізації права на доступ особи до публічної інформації; право на доступ до публічної інформації розглядається у контексті правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері; управління Інтернетом, захисту персональних даних, прав людини он-лайн, інформаційної безпеки, кіберпростору; показана роль Уповноваженого з прав людини в процесі забезпечення реалізації права на доступ до публічної інформації.

2. Нормативно-правові джерела конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це система правових джерел, що закріплюють норми міжнародного права і внутрішньодержавного права України про можливі і необхідні варіанти поведінки людини і громадянина щодо реалізації конституційного права на доступ до публічної інформації. Вони можуть бути згрупованими за різними критеріями, зокрема залежно від 1) джерела, в яких закріплюються правові положення стосовно доступу особи до публічної інформації: а) нормативно-правові акти; б) нормативні договори; в) правові звичаї; г) правова доктрина; г) судова практика; 2) за юридичною силою нормативно

правового акта виділяють норми, що містяться в: а) конституції; б) законах; в) актах Президента України; г) актах Кабінету Міністрів України; г) актах центральних і місцевих органів виконавчої влади; д) актах органів і посадових осіб місцевого самоврядування; 3) актах міжнародного чи наднаціонального характеру; 4) інших актах. Названі норми закріплюють а) можливі і необхідні варіанти поведінки людини і громадянина; в) дотримання заборон і виконання обов'язків як необхідних варіантів поведінки створюють умови і засоби реалізації названого права; г) метою нормативного закріплення права особи на доступ до публічної інформації є потреба загальної обов'язковості права особи на доступ до публічної інформації.

3. Методологія дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це система загальних підходів, принципів і методів, на основі яких досліджено забезпечення реалізації названого конституційного права, його поняття, місце в системі громадянських прав і свобод, зміст і елементи змісту, гарантії реалізації і забезпечення Уповноваженим Верховної Ради з прав людини. Метод пізнання права особи на доступ до публічної інформації – це загальні і спеціальні засоби і способи, за допомогою яких були проаналізовані доктринальні і нормативні джерела дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації. Загальними методами дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації є: діалектичний; соціологічний; історичний; формально-логічний; системного аналізу; функціонально-інструментальний, ін. Водночас спеціальними методами дослідження конституційного права особи на доступ до публічної інформації є: формально-юридичний; герменевтичний; правової семіотики; порівняльно-правовий; правового моделювання і прогнозування.

4. Конституційне право особи на доступ до публічної інформації – це закріплена нормами конституції та законів з урахуванням міжнародно-правових стандартів можливість особи отримувати будь-яку інформацію, яка є зафіксованою на матеріальних носіях або відображена в електронному вигляді, від розпорядників, які володіють чи зобов'язані володіти нею відповідно до чинного законодавства. Ознаки даного права підкреслюють відмінності права особи на доступ до публічної інформації від ширшого однорідного поняття конституційного права на інформацію, конституційного права на звернення, з'ясування їх місця у системі особистих, громадянських, культурних, інформаційних прав і свобод людини.

5. Зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це система потреб та інтересів особи, що закріплені нормами конституції і законів з урахуванням міжнародно-правових стандартів, отримання публічної інформації завдяки її систематичному та оперативному оприлюдненню чи за запитами, а також можливостей користування нею на власний розсуд.

Елементи змісту названого права включають такі можливості: 1) отримувати публічну інформацію: 1) отримувати публічну інформацію: а) в офіційних друкованих виданнях; б) на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; в) на інформаційних стендах; г) будь-яким іншим способом та звертатися з запитами на інформацію; 2) вимагати від розпорядників інформації оприлюднювати та надавати

відповідну інформацію за запитами; 3) користуватися соціальним благом вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію; 4) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації до керівника розпорядника, вищого органу або суду

6. Гарантії конституційного права на доступ до публічної інформації – це закріплені законодавством України з урахуванням міжнародно-правових стандартів умови і засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація вільного доступу особи до публічної інформації в процесі її збирання, зберігання, використання і поширення. Видами гарантій конституційного права особи на доступ до публічної інформації у зв'язку з діяльністю Уповноваженого з прав людини, зокрема, є загально-соціальні (політичні, економічні, духовні тощо) й спеціально-юридичні гарантії (нормативні й організаційні) та ін. Нормативними гарантіями реалізації названого права є норми міжнародного права, Конституції і законів України, підзаконних нормативно-правових актів. Його організаційними гарантіями є діяльність Уповноваженого з прав людини, Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

7. Забезпечення конституційного права особи про доступ до публічної інформації Уповноваженим з прав людини можна визначити як закріплену нормами Конституції і законів України, деталізовану в поточному законодавстві з урахуванням міжнародно-правових стандартів, його діяльність (внутрішню і зовнішню), спрямовану на створення сприятливих умов реалізації даного конституційного права, його охорону, захист від правопорушень і правопорушників, поновлення названого порушеного права з метою здійснення парламентського контролю за додержанням законності і правопорядку в процесі його реалізації. Зміст діяльності Уповноваженим з прав людини із забезпечення права на доступ до публічної інформації включає такі елементи: – створення Уповноваженим з прав людини сприятливих умов для реалізації названого права; – охорона названого права від правопорушень; – захист права від порушення; – сприяння поновленню порушеного конституційного права особи на доступ до публічної інформації.

Механізмом забезпечення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації слід розуміти систему його повноважень, функцій, форм і методів діяльності, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації даного права, охорону його від правопорушень, захист від правопорушників і здійснення заходів з його поновлення.

8. Створення Уповноваженим з прав людини умов для здійснення та охорони конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це урегульована національним законодавством з урахуванням міжнародно-правових стандартів діяльність Уповноваженого з прав людини із застосування своїх повноважень, форм і методів діяльності для попередження правопорушень щодо реалізації особою можливості доступу до публічної інформації на свій розсуд.

Відповідно до Конституції України слід розрізняти право збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, що передбачає запит на інформацію (ст. 34) і право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або

особисто звертатися до органів і посадових осіб, що закріплює право на звернення (ст. 40). Закон України «Про доступ до публічної інформації» визначає запит як «прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні». З огляду на їх різну юридичну природу, це окремі конституційні права особи, порядок їх реалізації регулюється різними законами.

Захист та поновлення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації – це його діяльність в межах компетенції, визначеної нормами міжнародного права і національного законодавства щодо припинення правопорушень і притягнення правопорушника до юридичної відповідальності, поновлення порушеного права, відшкодування спричинених збитків з метою забезпечення доступу до публічної інформації. Механізм захисту та поновлення Уповноваженим з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації включає: повноваження, функції, організаційні і правові форми та методи його діяльності.

9. Історичний досвід свідчить, що загальне поняття захисника прав людини отримало назву «омбудсман». Незалежно від назви захисника прав людини у конкретній країні, конкретному регіоні чи в усьому світі, вони беруть участь у забезпеченні конституційних прав і свобод (включаючи і право особи на доступ до публічної інформації). Усіх омбудсменів можна класифікувати на національних, регіональних та міжнародних.

Актами реагування Уповноваженого з прав людини щодо порушень положень Конституції, законів України, міжнародних договорів України стосовно конституційного права на доступ до публічної інформації є конституційне подання Уповноваженого з прав людини та подання Уповноваженого з прав людини до органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій та їх посадових і службових осіб. На практиці, поряд з ними Уповноважений з прав людини використовує й інші форми впливу на посадових осіб, що порушили назване право: оприлюднення заяв, звернень Уповноваженого з прав людини, надсилання відкритих листів до відповідних органів влади та їх посадових осіб, ініціювання адміністративної відповідальності за порушення тощо

Необхідним, на нашу думку, є запровадження інституту Інформаційного комісара як незалежного від гілок влади органу. Це не повинно вплинути на обсяг повноважень Уповноваженого з прав людини, що продовжуватиме здійснювати парламентський контроль за додержанням прав і свобод людини і громадянина.

Існує потреба удосконалення статусу Уповноваженого з прав людини через надання йому права законодавчої ініціативи, права звернення із заявою щодо відновлення порушених прав громадян до Верховного Суду України і міжнародних правозахисних організацій. Водночас важливою є активна позиція людини і громадянина, громадських організацій у взаємодії з омбудсменом, його представниками з метою подолання бюрократії і попередження чиновницького свавілля, покращення роботи посадовців у сфері доступу особи до публічної інформації тощо.

10. З метою удосконалення правового регулювання конституційного права особи на доступ до публічної інформації запропоновано внести зміни: у ст. 32

Конституції України, де після терміну «кожний» прибрати термін «громадянин» і далі за текстом; ч. 2 ст. 34 Конституції України доповнити такою нормою: «Контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації здійснює Інформаційний комісар»;

2) доповнити: а) ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» п. 3 такого змісту: «Розпорядниками публічної інформації є: суб'єкти владних повноважень; суб'єкти, що зобов'язані володіти публічною інформацією відповідно до законодавства України; інші розпорядники публічної інформації, що визначені у ст. 13 Закону» та ін.; б) ст. 17 доповнити нормою: «Здійснення парламентського контролю Уповноваженим з прав людини реалізується шляхом створення сприятливих умов для реалізації названого права, охорони його від правопорушень і правопорушників та захисту, в разі порушення названого права і здійснення заходів з відновлення порушеного права, притягненню винних до юридичної відповідальності та відшкодуванню спричиненої матеріальної і моральної шкоди особі порушенням її конституційного права», а п. 1, ст. 23 названого Закону після слів «вищого органу» доповнити словами «Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» і далі за текстом; в) ст. 19 п. 1 де замість терміну «прохання» закріпити термін «вимога», сформулювавши дефініцію так: «Запит на інформацію – це вимога особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні»; г) ст. 4 п.1.1. Закону України від 17 квітня 2014 р. «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» після слів «прозорого доступу» словами «кожного до публічної інформації»; г) ст. 4, п. 6. Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. після слів «на інформацію» словами «включаючи і публічну» і далі за текстом; д) в ст. 1 Закону України «Про інформацію» такими нормами: публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами і на будь-яких носіях інформацію, що знаходиться у володінні визначених Законом розпорядників публічної інформації або якою розпорядники публічної інформації зобов'язані володіти відповідно до законодавства; доступ до публічної інформації – це можливість будь-якої особи отримувати публічну інформацію різними шляхами; е) ст. 25 п. 4 Закону від 9 квітня 1999 р. після слів «щодо організації» закріпити терміни «доступу до публічної інформації» і далі за текстом; е) ст. 42 п. 7 Закону від 21 травня 1997 р. доповнити після слів «свою роботу» словами «у тому числі про виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» і далі за текстом; ж) ст. 11 Закону України від 23 грудня 1997 р. доповнити ст. 11-1. «Виконання Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини функції забезпечення доступу особи до публічної інформації», а саме «забезпечення права доступу до публічної інформації покласти на представника Уповноваженого щодо дотримання права на доступ до публічної інформації»; з) ст. 14 Закону України від 23 грудня 1997 р. доповнити після слів «публічної інформації» такими словами «шляхом створення сприятливих умов для його реалізації, охорони і захисту від правопорушень та участі у поновленні порушеного права і відшкодування спричинених збитків»; и) ст. 14 Закону від 23 грудня 1997 р. доповнити такою нормою: «Уповноважений з прав людини здійснює й інші обов'язки, що закріплені законами України»; і) внести

зміни в ст. 212-3 ч. 2 КУПАП після слів «надання недостовірної інформації» додати словами «та інші».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кушнір І. Остаточність судового рішення як суттєва ознака провадження Верховного суду України з перегляду судових рішень на підставі рішення Європейського суду з прав людини *Вісник Вищого адміністративного суду України. Офіційне науково-практ. видання*. 2014. № 2. С. 86-91.

2. Кушнір І. Зміст конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки*. 2015. № 2(II). С. 47-52.

3. Кушнір І. Поняття і зміст забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації. *Право. Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 33. С. 75-79.

4. Кушнір І. Поняття та ознаки конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Вісник Вищого адміністративного суду України. Офіційне науково-практичне видання*. 2015. № 3. С. 24-30.

5. Кушнір І. Створення умов омбудсменом України для реалізації права особи на доступ до публічної інформації. *Національний юридический журнал: теорія і практика. Republica Moldova*. 2015. № 2 (12). С. 21-24.

6. Кушнір І. Захист омбудсменом конституційного права особи на доступ до публічної інформації. *Науковий вісник НАВС*. 2017. № 4 (105). С. 297-310.

7. Кушнір І. Міжнародні нормативно-правові джерела дослідження конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації та їх імплементація в законодавство України. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матер. міжнар. науково-практ. конфер., Причорноморська Фундація Права, 13-14 березня 2015 р., Одеса, 2015 – С. 18-21

8. Кушнір І. Нормативно-правові джерела дослідження конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації та їх імплементація в законодавство України. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства*: матер. міжнар. науково-практ. конфер., 10-11 квітня 2015 р., Київ, 2015. С. 14-16.

9. Кушнір І. Методологія і методи дослідження ознаки конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку*: матер. міжнар. науково-практ. конфер., Інститут держави і права країн Європи, Центр законотворчості при юридичному факультеті, 25-26 грудня 2015 р., Ужгород, 2015. С. 45-47,

10. Кушнір І. Деякі доктринальні джерела дослідження конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матер. міжнар. науково-практ. конфер., Центр правових наукових досліджень, 15-16 січня 2016 р., Київ, 2016, С. 29-32.

11. Кушнір І. Проблеми захисту Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини конституційного права на доступ до публічної інформації. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*: матер. ІХ всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 жовт. 2017 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 38-42.

АНОТАЦІЯ

Кушнір І.В. Конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню системи конституційно-правових норм, що регулюють та охороняють право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Проаналізовано доктринальні й нормативні джерела даного права, методологія його дослідження, поняття і зміст конституційного права особи на доступ до публічної інформації, гарантії його забезпечення, реалізації та охорони Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

З метою удосконалення правового регулювання конституційного права особи на доступ до публічної інформації запропоновано внести зміни і доповнення до ст. 32, ч. 2 ст. 34 Конституції України, Закону України «Про доступ до публічної інформації» тощо.

Ключові слова: право особи на доступ до публічної інформації, конституційне право, омбудсман, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, право на захист, гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

АННОТАЦИЯ

Кушнір И.В. Конституционное право на доступ к публичной информации и его обеспечение Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию системы конституционно-правовых норм, что регулируют и охраняют право лица на доступ к публичной информации и его обеспечение Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека. Проанализировано доктринальные и нормативные источники данного права, методология его исследования, понятие и содержание конституционного права лица на доступ к публичной информации, гарантии его обеспечения, реализации и охраны Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека.

С целью усовершенствования правового регулирования конституционного права лица на доступ к публичной информации предложено внести изменения и дополнения в ст. 32, ч. 2 ст. 34 Конституции Украины, Закон Украины «О доступе к публичной информации».

Ключевые слова: право лица на доступ к публичной информации, конституционное право, омбудсман, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, право на защиту, гарантии обеспечения прав и свобод человека и гражданина.

SUMMARY

Kushnir I.V. Constitutional right of a person on access to public information and its securing by the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights. - *On rights of a manuscript.*

Thesis work for the degree level of Candidate of Sciences in Law by specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

In the result of the research, we can formulate the following conclusions The constitutional right of access to public information is the possibility of a person envisaged by the Constitution and laws to receive any information and/or data that can be stored on the tangible media, or reflected in the electronic form from the public information holders, which have or must possess it in accordance with the legislation of Ukraine.

Essential elements of the constitutional right on access to public information are: a) ability of the individual to freely collect, use and distribute public information orally, in writing or in another method of your choice; b) securing the possibility by the norms of international law, the Constitution and laws of Ukraine; c) information must be fixed by any medium; d) to be in possession of state bodies; e) to be in possession of other public information holders according to the legislation of Ukraine.

The content of the right of access to public information is the system of the persons' possibilities envisaged by the Constitution and laws with a view to international standards concerning receiving of public information through systemic and timely its publication or through public informational request, usage in own discretion.

The securing by the Human Rights Commissioner of the constitutional right on access to public information is its activity within the competencies specified by international and internal national legal norms to prevent violations and to bring offenders to legal liability, to restore the right violated.

Significant part of the international standards on the Human Rights Commissioner of the constitutional right of access to public information of individual embedded database at the national Ukrainian legislation. There is a need for the creation of a mechanism of control over the implementation the right of access to public information. An effective mechanism for the implementation of such control, in our opinion, includes the creation of a special body control Informational Commissioner. Its status as an independent, impartial and effective controller should be envisaged by the Constitution of Ukraine. Only in that way, it is possible to ensure effective control mechanism over the right of access to public information.

In order to improve the legal regulation of the access to public information we offer to amend the Constitution of Ukraine, namely in the Article 32 the term «citizen» should be deleted; the Article 34 should be added with the provision according to which the control over the implementation of the right to access to public information is provided by the Informational Commissioner; to amend laws of Ukraine «About access to public information», «On Public Television And Radio Broadcasting Of Ukraine», «On Television And Broadcasting», «On information», «On the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights», etc.

Keywords: the right of a person to access to public information, protection, constitutional law, Ombudsman, Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights, guarantees ensuring rights and freedoms of a person and citizen.